

МОРФОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА СТРАВОХОДУ БАРРЕТТА

Нечвідова В.В., Лазарчук Г.О., Яковенко В.О.

*Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, м.Київ, Україна
Медичний центр "Універсальна клініка "Оберіє", м.Київ, Україна*

Ключові слова: *стравохід Барретта, ендоскопічна діагностика, морфологічна діагностика, типи метаплазії епітелія.*

Вступ. Стравохід Барретта (СБ) як прояв і ускладнення гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби, на сьогоднішній день є однією з найбільш актуальних проблем сучасної гастроентерології. Незважаючи на чіткі діагностичні критерії, розроблені завдяки можливостям сучасних ендоскопічних методів з прицільним взяттям біопсії і морфологічним підтвердженням діагнозу, СБ продовжує залишатися предметом дискусій. СБ як найбільш важкий прояв гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби, характеризується метаплазією епітелію стравоходу у циліндричний, одним з варіантів якого є кишковий епітелій із різним набором клітинних елементів [3]. Метаплазія – це заміщення нормального епітелія, в даному випадку плоского незроговілого епітелію стравоходу, клітинами іншої будови – циліндричним шлунковим або кишковим епітелієм, який більш стійкий до дії кислого або лужного рефлюктата, тобто метаплазія є проявом захисної реакції організму [13]. Основними факторами, що пошкоджують епітелій нижньої третини стравоходу і призводять до метаплазії, є як соляна кислота і пепсин, так і компоненти дуоденального вмісту – жовчні кислоти, лізолецитин і трипсин, причому дія головного пошкоджуючого агента – кон'югованих жовчних кислот, реалізується лише в умовах кислого рН [25]. Тому саме поєднання дуоденогастрального і кислотного гастроєзофагеального рефлюкса призводить до розвитку СБ.

З сучасних позицій розвиток альтерації і метаплазії плоского епітелія як основних проявів СБ пов'язують з дією жовчних кислот, які при рН від 3 до 6 знаходяться в іонізованому стані і здатні проникати крізь мембрану епітеліальних клітин і спричиняти токсичну дію на органели [25]. Також вважають, що однією з причин ініціації дуодено-гастро-езофагеального рефлюкса, а в подальшому і диспластичних механізмів в метаплазованому епітелії стравоходу є *Helicobacter pylori* [20].

СБ асоціюється з підвищеним ризиком розвитку аденокарциноми стравоходу, що спостерігається у 0,5-1% випадків [18, 22, 26]. Існують також дані, що 95% випадків залозистого раку стравоходу діагностують у хворих із СБ [28].

На сьогоднішній день основним і об'єктивним критерієм верифікації СБ є морфологічне заключення після вивчення біоптатів слизової оболонки дистального

відділу стравоходу, взятих при ендоскопічному дослідженні [24]. При цьому слід враховувати, що прогностичне значення має не лише факт метаплазії слизової оболонки стравоходу, але й поширеність цих змін [23].

Було встановлено, що вірогідність розвитку диспластичних порушень і малігнізації прогресивно зростає із збільшенням сумарної площі зони метаплазії, тобто необхідно оцінювати зміни епітелію не лише у вертикальному, але й у поперечному (циркулярному) напрямку, згідно класифікації С&М (Прага, 2004) [27]. Ця класифікація враховує: критерій С – довжина (вертикальна) кругового сегмента метаплазії (см); критерій М – довжина максимального вертикального сегмента метаплазії (см).

Основним методом діагностики СБ є ендоскопія – фібро-, відеоезофагогастроскопія у білому світлі, у вузькополосному спектрі (NBI), збільшувача ендоскопія, хромоендоскопія з обов'язковою прицільною політопною біопсією [6, 14, 17, 29]. Впровадження нових ендоскопічних технологій дозволило підвищити ефективність діагностики СБ. Ендоскопічне дослідження в білому світлі може бути доповнене хромоскопією, при якій використовують такі барвники, як розчин Люголя, індигокармін, розчин метиленового синього і розчин оцтової кислоти, генціан-віолет [6, 10, 19]. Розчин Люголя використовують для уточнення границь регенерації епітелію у пацієнтів із СБ. Розчин метиленового синього активно поглинається тканинами тонко- і товстокишкового епітелія, при цьому плоский епітелій стравоходу і залозистий шлунковий епітелій не забарвлюються. Ділянки епітелія з дисплазією або неоплазією виглядають більш світлими на синьому фоні кишкової метаплазії [26]. Розчин оцтової кислоти забезпечує посилення структури поверхні слизової. При контакті з оцтовою кислотою виникає зворотня денатурація білків слизової оболонки, яка набухає, ділянки метаплазії стають більш контурними [26]. Індигокармін затікає у проміжки між клітинами, в ямки, і підкреслює малюнок слизової оболонки [11]. Ендоскопія з високим збільшенням і вузькосмуговим дослідженням дозволяє з високою вірогідністю припустити тип метаплазії на основі аналізу тонких деталей слизової оболонки і судинного малюнка слизової і підслизової оболонок стравоходу [6, 29].

Діагностика СБ потребує систематичної біопсії зміненої слизової оболонки для підтвердження метаплазії і

дисплазії. Забір матеріалу необхідно проводити прицільно з усіх підозрілих на метаплазію ділянок і чотирьох квадрантів стінки стравоходу через кожні 2 см вздовж всього сегмента метаплазії [8]. Перед контрольною біопсією пацієнту із СБ повинна бути проведена протизапальна терапія, оскільки гостре запалення може спричинити клітинну атипію і можливість морфологічної помилки [4].

За гістологічною класифікацією виділяють три типи епітелія, що може заміщувати плаский епітелій стравоходу: I – кардіальний тип епітелію, що має фовеолярну поверхню з наявністю муцин-продукуючих клітин; II – фундальний, при якому окрім муцин-продукуючих клітин наявні специфічні головні і обкладочні клітини; III – циліндроклітинний – з муцин-продукуючих клітинами, що утворює ворсинчасті складки з включенням келихоподібних клітин – спеціалізована стовпчаста кишкова метаплазія (СКМ) – тип, найбільш схильний до малігнізації [8].

На сьогоднішній день основним і об'єктивним критерієм верифікації СБ є морфологічне заключення після вивчення біоптатів слизової оболонки дистального відділу стравоходу, взятих при ендоскопічному дослідженні [7, 12, 14].

Метою дослідження стало провести аналіз типів метаплазії епітелію стравоходу за даними ЕГДС і морфологічного дослідження у кількісному співвідношенні, виявити частоту дисплазії епітелія і переходу в аденокарциному.

Матеріали та методи. На базі Медичного центру “Універсальна клініка “Оберіг” за період 2010-2012 років проведено 2120 скринінг-ЕГДС гастроскопом Olympus Q160-Z, NBI, із збільшенням 115. Взяття матеріалу проводили згідно прийнятим на сьогоднішній день протоколам, а саме прицільно з усіх підозрілих на метаплазію ділянок і чотирьох квадрантів стінки стравоходу через кожні 2 см вздовж всього сегмента метаплазії. Біоптати з кожної зони, промарковані окремо, фіксувалися у 10% розчині нейтрального формаліну. Далі матеріал проводився у гістопроекторі карусельного типу STP-120, для заливки парафінових блоків використовували станцію EC-350, для різки парафінових блоків – ротаційний мікромом серії НМ – 340Е, для фарбування гістологічних препаратів – автомат Robot-Stainer HMS-740 (всі апарати фірми Carl Zeiss MICROM International GmbH). Препарати зафарбовували гематоксиліном – еозином. Використовували мікроскоп Axioskop 40 з фотокамерою Axio Cam MRc5 (Karl Zeiss).

Результати та обговорення. СБ був діагностований у 784 випадках, що становило 37% від загальної кількості пацієнтів (2120), яким була проведена ЕГДС. Спостерігалось п'ять підтипів ендоскопічної морфологічної картини слизової оболонки дистальної частини стравоходу при СБ 1) круглі ямки, регулярна мікрovasкуляризація; 2) овальні ямки, регулярна мікрovasкуляризація; 3) ворсинчасті/зморщені (мозговидні) ямки, регулярна мікрovasкуляризація; 4) відсутність ямок, регулярна мікрovasкуляризація; 5) зруйновані ямки, нерегулярна мікрovasкуляризація. 1 тип відповідав фундальному типу епітелію при гістологічному дослідженні, 2 – кардіальному, 3 – СКМ, 4 і 5 типи відповідали дисплазії епітелію дистальної частини стравоходу.

Гістологічно кардіальна метаплазія (Рис. 1) була діагностована у 63 (8%) пацієнтів, фундальна (Рис. 2) – у 157 (20%); спеціалізована кишкова метаплазія (Рис. 3) була знайдена у 470 (70%) пацієнтів, змішана метаплазія відмічена у 62 (8%) пацієнтів. У 24 (3%) випадках була встановлена дисплазія низького і високого ступенів; в 3 випадках (0,4%) була діагностована аденокарцинома.

До недавня перші два типи шлункової метаплазії не вважали передраковими станами і не включали в групи спостереження. Лише кишковий тип метаплазії – спеціалізований циліндричний епітелій був віднесений до облігатних передраків [21]. Однак, в останні роки в літературі з'явилися повідомлення, що перші два типи метаплазії епітелію стравоходу є перехідною фазою до спеціалізованого циліндричного епітелію, а в подальшому до дисплазії і раку стравоходу [9, 16]. При наявності шлункової метаплазії в стравоході існує вірогідність повної і неповної кишкової метаплазії шлункових залоз (Рис. 4), а в подальшому і дисплазії.

В останні роки неповна кишкова метаплазія рахується передраковим станом; її ділянки, що містять сульфому-

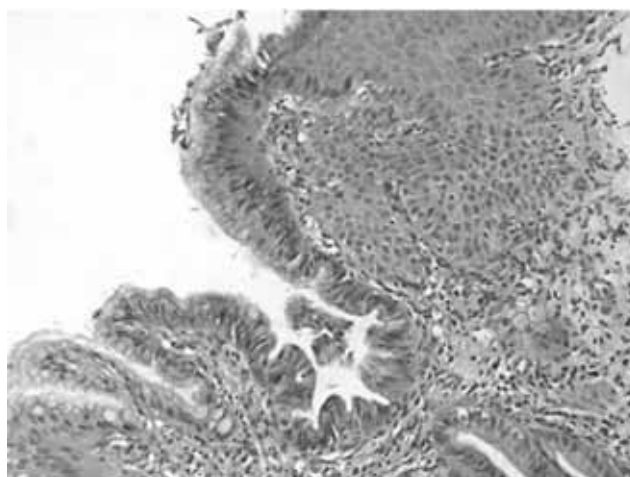

Рис. 1. Кардіальний тип метаплазії епітелію стравоходу. Заб. гематоксиліном-еозином. Зб. 200.

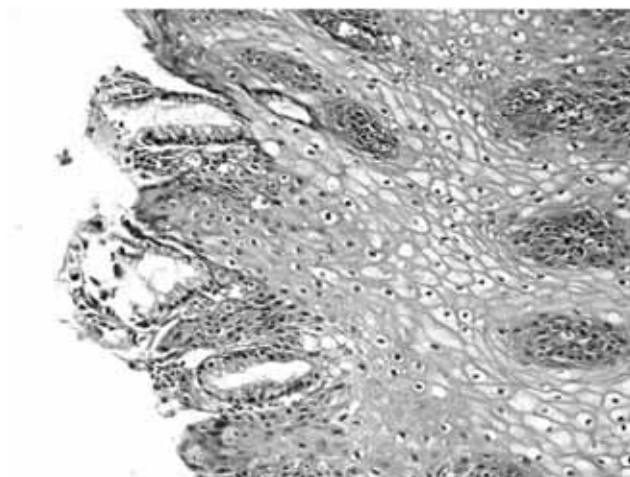

Рис. 2. Фундальний тип метаплазії епітелію стравоходу. Заб. гематоксиліном-еозином. Зб. 200.

дини, розцінюють як маркери високого ризику малігнізації [16]. Разом з тим, деякі автори вважають, що роль кишкової метаплазії в канцерогенезі визначається не її типом, а диспластичними змінами метаплазованого епітелія [24]. Деякі автори вважають, вважають, що малігнізації підлягають низькодиференційовані клітини типу циліндричних, що продукують невелику кількість слизу, або ті, що не функціонують [5, 15]. Однак, в одному з наших спостережень підтверджується, що аденокарцинома стравоходу формується саме з спеціалізованого кишкового епітелія (Рис. 5).

Результати гістологічного дослідження біопатів при СБ визначають подальшу тактику ведення хворих. Згідно алгоритму ведення пацієнтів із СБ ЕГДС з чотирьох квадрантною біопсією при відсутності дисплазії проводиться 1 раз в 2-3 роки; при дисплазії низького ступеню – 1 раз на рік; при дисплазії високого ступеню – 1 раз в 3–6 місяців [2].

В залежності від морфологічної картини при СБ обирають і тактику ендоскопічного лікування. При відсутності

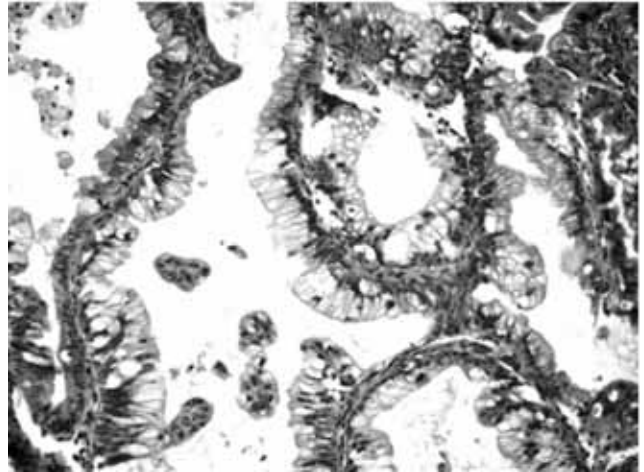

Рис. 5. Аденокарцинома стравоходу – залози з світлим стовпчастим кишковим епітелієм. Заб. гематоксиліном-еозином. Зб. 200

дисплазії епітелію стравоходу використовують аргоноплазменну коагуляцію, фотодинамічну терапію, лазерну деструкцію. При наявності дисплазії епітелія застосовують ендоскопічну резекцію і диссекцію в підслизовому шарі. Ці ендоскопічні технології використовують в комбінованому лікуванні з інгібіторами протонної помпи [1].

Висновки. Отже, морфологічне заключення на сьогоднішній день є основним об'єктивним критерієм верифікації СБ, має важливе значення у виборі тактики лікування і певне значення у визначенні прогнозу захворювання. Перспективами подальших досліджень бачимо вивчення потенціалу малігнізації метаплазованого епітелію при СБ.

Рецензент: член-кор. НАМН України,
д.мед.н., професор Захараши М.П.

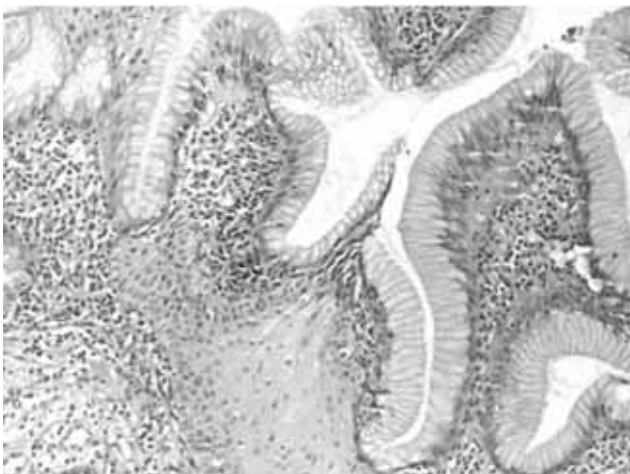

Рис. 3. Спеціалізована стовпчастих кишкового метаплазії епітелію стравоходу. Заб. гематоксиліном-еозином. Зб. x200.

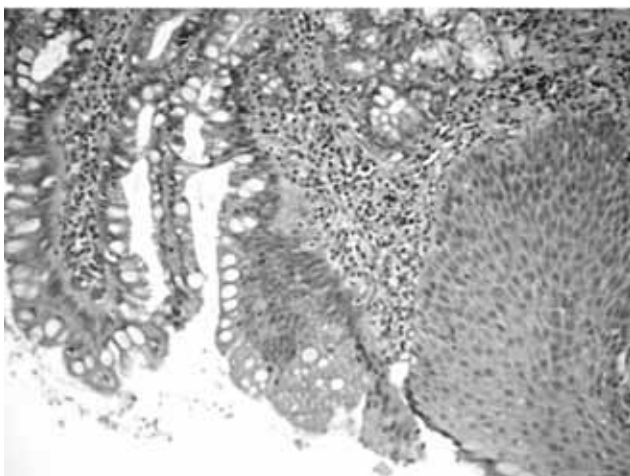

Рис. 4. Неповна (товстокишкова) метаплазії епітелія при стравоході Барретта. Заб. гематоксиліном-еозином. Зб. x200

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеенко С.А. Алгоритмы диагностики и лечения гастроэзофагеальной рефлюксной болезни / С.А. Алексеенко // Фарматека. – 2006. – № 1. – С. 40-49.
2. Белова Г.В. Алгоритм диагностики и лечения пациентов с пищеводом Барретта / Г.В. Белова, В.В. Соколов, А.А. Будзинский, Д.С. Мельченко // Клиническая эндоскопия. – 2008. – № 1(14). – С. 33-39.
3. Белоус Т.А. Пищевод Барретта: морфологические основы развития // Росс. журн. гастроэнтерол. гепатол. колопроктол. – 2002. – Т.12, № 5. – С. 63-66.
4. Василевский Д.И. Гастроэзофагеальная рефлюксная болезнь. Комбинированные малоинвазивные хирургические технологии в лечении пищевода Барретта у больных с грыжами пищеводного отверстия диафрагмы / Д.И. Василевский, А.В. Луфт, С.Л. Воробьев [и др.] // Клиническая эндоскопия. – 2009. – № 1(18). – С. 2-19.
5. Зайратьянц О.В. Патологическая анатомия пищевода Барретта / О.В. Зайратьянц, И.В. Маев, В.А. Смольяникова, П.Р. Мостаева // Архив патологии. – 2011. – № 3. – С. 21-26
6. Захараши М.П. NBI і ендоскопія з високим збільшенням: сучасні можливості ендоскопічної діагностики / М.П. Захараши, В.О. Яковенко, О.Г. Курик // Український журнал малоінвазивної та ендоскопічної хірургії. – 2009. – №4. – 12-15.
7. Курик О.Г. Стравохід Барретта: сучасні морфологічні аспекти / О.Г. Курик, М.Д. Андрєєв // Хірургія України. – 2009. – № 4 (32). – С. 105-108.
8. Лукина А.С. Эндоскопическая диагностика и классификация пищевода Барретта. Современное состояние и история вопроса / А.С. Лукина, В.Г. Неустров // Клин. эндоскопия. – 2008. – №3 (16). – С. 28-37.

9. Мельченко Д.С. Пищевод Барретта: клико-морфологические сопоставления / Д.С. Мельченко, В.Г. Белова В. // *Мед. визуализация*. – 2006. – № 5. – С. 74-82.
10. Никишаев В.И. Виртуальная хромоэндоскопия – новая технология для повышения качества эндоскопического осмотра. *Український журнал малоінвазивної та ендоскопічної хірургії* / В.И.Никишаев // 2007. – № 3. – С. 12-16.
11. Соловьева Г.А. Гастроэзофагеальная рефлюксная болезнь и пищевод Барретта в клинической практике / Г.А. Соловьева, В.А. Яковенко, Е.Г. Курик // *Сучасна гастроентерологія*. – 2009. – №2. – С. 88-95.
12. Старостин Б.Д. Пищевод Барретта: выявление, мониторинг, лечение / Б.Д.Старостин // *Рос. журн. гастроэнтерол. гепатол. колопроктол.* – 2003. – № 3. – С. 74-91.
13. Фомин П.Д. Неопухольевые заболевания пищевода / П.Д. Фомин, В.В. Грубник, В.И. Никишаев, А.В. Малиновский – Киев: ООО “Бизнес-Интеллект”, 2008. – 304с.
14. Яковенко В.О. Стравохід Барретта / В.О. Яковенко, О.Г. Курик // *Український журнал малоінвазивної та ендоскопічної хірургії*. – 2012. – Т. 16, № 3. – С. 17-22
15. Amano Y. Primary antibiotic resistance for cellular proliferation and apoptosis in Barrett's oesophagus with different mucin phenotypes / Y. Amano, D. Chinuki, T. Yuki // *Aliment. Pharmacol. Ther.* – 2006. – Vol. 24, Suppl. 4. – P. 41-48.
16. Buttar N.S. Extent of high grade dysplasia in Barrett's esophagus correlates with risk of adenocarcinoma / N.S. Buttar, K.K. Want, T.J. Sebo T.J. [et al] // *Gastroenterology*. – 2001. –Vol. 120. – P. 1630-1639.
17. Cadiot G. Endoscopy and surveillance of Barrett's esophagus / G. Cadiot // *Gastroenterol. Clin. Biol.* – 2003. – Vol. 27, № 8-9. – P. 689-691.
18. Cameron A. J. Epidemiology of Barrett's esophagus and adenocarcinoma / A.J. Cameron // *Dis. Esophagus*. – 2002. – Vol. 5, № 2. – P. 106-108.
19. Canto M.I. Chromoendoscopy for Barrett's esophagus in twenty-first century : to stain or not to stain / M.I. Canto, A. Ralloo / *Gastrointest. Endosc.* – 2006. – Vol. 64, № 2. – P. 200-205.
20. Clark G.W. Effect of Helicobacter pylori infection in Barrett's esophagus and the genesis of esophageal adenocarcinoma / G.W. Clark // *World J. Surg.* – 2003. – Vol. 27, № 9. – P. 994-998.
21. Coad R.A. Barrett's esophagus: definition, diagnosis and pathogenesis / R.A. Coad, N.A. Shepherd // *Curr. Diagn. Pathol.* – 2003. – Vol. 9. – P 218-227.
22. Cossentino M.J. Barrett's esophagus and risk of esophageal adenocarcinoma / M.J. Cossentino, R.K. Wong // *Semin. Gastroenterol. Dis.* – 2003. – Vol. 14, №3. – P. 128-135.
23. Guerlud M. Endoscopic classification of Barrett's esophagus / M. Guerlud, E.E. Ehrlich // *Gastrointest. Endosc.* – 2004. – Vol. 59, № 1. – P. 58-65.
24. Guindi M. Histology of Barrett's esophagus and dysplasia / M. Guindi, R.H. Riddell // *Gastrointest. Endosc. Clin. N. Am.* – 2003. – Vol. 3, № 2. – P. 349-368.
25. Kaur B.G. Bile salts induce blunt cell proliferation in Barrett's esophagus in an acid-dependent fashion / B.G. Kaur, R. Ouatu-Lascar, M.B. Omary [et al] // *Amer. J. Physiol. Gastrointestinal tract and liver.* – 2000. – Vol. 278, № 10. – P.1000-1009.
26. Sharma P. Methylene blue chromoendoscopy for detection of intestinal metaplasia and dysplasia in Barrett's oesophagus / P. Sharma, M. Topalowski, M.S. Mayo, A.P. Weston // *Gut.* – 2003. – Vol. 52, № 1. – P. 24-27.
27. Sharma P. The Development and Validation of an Endoscopic Grading System for Barrett's Esophagus: The Prague C & M Criteria / P. Sharma, J. Dent, D. Armstrong // *Gastroenterol.* – 2006. – Vol. 131 (5). – P. 1392-1399.
28. Spechler S. Barrett's esophagus and cancer of gastrointestinal junction / S. Spechler // *Esophagus*. – 2005. – Vol. 2, № 4. – P. 169-173.
29. Takao E. Diagnosis of Barrett's esophagus using NBI / E. Takao, Y. Kentaro, S. Yasuhisa // *Jap. J. clin. med.* – 2005. – Vol. 63(8). – P. 1405-1410.

МОРФОЛОГИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА ПИЩЕВОДА БАРРЕТТА

Нечвидова В.В., Лазарчук Г.О., Яковенко В.А.

Национальный медицинский университет
имени А.А. Богомольца, г. Киев, Украина
Медицинский центр “Универсальная клиника
“Обериг”, г. Киев, Украина

Резюме. В статье представлены эндоскопические и морфологические проявления пищевода Барретта. Представлены морфологические типы метаплазии эпителия при пищеводе Барретта – кардиальный, фундальный и специализированная кишечная метаплазия с потенциальным риском малигнизации. Рассмотрены основные моменты тактики ведения пациентов с пищеводом Барретта.

Ключевые слова: пищевод Барретта, эндоскопическая диагностика, морфологическая диагностика, типы метаплазии эпителия.

MORPHOLOGICAL DIAGNOSTIC OF BARRETT'S ESOPHAGUS

V. Nechvidova, G. Lazarchuk, O. Yakovenko

Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine
Medical centre “Oberig”, Kyiv, Ukraine

Summary. The article presents the endoscopic and morphological features of Barret's esophagus. The the main types of metaplasia of epithelium of Barret's esophagus – cardial type, fundal type and specialised intestine metaplasia with malignancy potential was studied. The main aspects in the choise of follow-up and treatment of patients with Barret's esophagus is shown.

Key words: Barret's esophagus, endoscopic diagnostic, morphological diagnostic, types of epithelium metaplasia.